

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 11

nummer 1

1991

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'DE VYER HEERTGANGHEN'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

Toegang tot de maandelijks lezingen voor leden gratis.

Openingstijden:

Het museum is opengesteld:

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief is open elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom, Nieuwe Rielseweg 41-43,

5051 PD GOIRLE.

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,

tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Ralph Bunchestraat 15, 5051 KW GOIRLE. tel. 34.24.45

van Beurden meubelmakerij,
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

John Bortel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

**Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,**
Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29

Chinees Indisch Restaurant "China Garden",
Tilburgseweg 12-14, 5051 AH GOIRLE. tel. 34.45.94

"De Druiventros" Fam. J. v.d. Velden - van Hoek,
Weth.v.Besouwstraat 2, 5051 SE GOIRLE. tel.34.14.60

C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.73

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.17.68

ROND DE SCHUTSBOOM

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD Goirle
tel. 013 - 34.17.47

Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle
tel. 013 - 34.21.82

Jaargang 11

nr. 1

april 1991

INHOUDSOPGAVE:

- De gave Godts, oftewel Contagieuze sieckte blz. 2
der peste, door Cees Robben (slot, 7);
  - Tussen "Ley en die Gemeynackeren": Hoe de be- 7
lastingen tot een gijzeling en tot diefstal
van het gildezilver leidde, door J.C.J.
Hoogendoorn;
  - Goirle in grootmoeders tijd, door 11
Jef van Gils;
  - "Keizerswert", toponiemen, door 21
Harrie Kanters;
  - Volksgeloof, door Piet Wiercx; 24
  - Wetenswaardigheden..... 34
-

**De Gave Godts —————
oftewel contagiëuse sieckte der
peste, de gesel aller tijden.**

————— door ' Cees Robben

Vervolg (zie nummer 3-1990 blz.2)

1721

In dit jaar constateerde men te Schijndel in het kwartier Peelland kwaadaardige koortsen en men adviseerde dezelfde maatregelen te nemen als te Hilvarenbeek. De ziekte duurde tot oktober maar breidde zich niet uit.

Van Schijndel sloeg de ziekte over naar Gemonde waar men ook dezelfde voorzorg nam als te Hilvarenbeek. In mei 1722 was men van de plaag bevrijd.

1758

Pestepidemie te Loon op Zand. Niet minder dan 265 doden worden ten grave gedragen, waaronder 124 kinderen. (41) Uit meerdere archiefstukken daterende uit de 18e eeuw, blijkt dat de overheid streng toezicht houdt op het verloop van een uitbrekende ziekte. Hoewel de medische hulp in die dagen nog gebrekkig was had men soms met de genomen maatregelen toch succes.

De besturen der dorpen krijgen opdracht doktoren of chirurgijs aan te stellen; lukt dat niet, dan moet men gebruik maken van een dokter uit een naburige plaats.

Te 's-Hertogenbosch resideert een terzake deskundige n.l. professor Bon; hem kan men raadplegen hoe te handelen bij bepaalde verschijnselen, wat gedaan moet worden voor reiniging en verzorging der zieken, welk voedsel men de patiënten mag geven en wat schadelijk wordt geoordeeld.

Als de beschikbare tijd het toelaat komt professor Bon zich ter plaatse op de hoogte stellen.

panische schrik bevangen werd als de lugubere vijand kwam aansluipen, een vijand waarvan men niet wist vanwaar hij kwam en hoe deze te bestrijden.

Er was waarlijk geen kruid tegen gewassen en in uiterste nood kwam men toen, evenals nu, tot het gebed: immers nood leert bidden.

De kerk riep haar doodsbanige gelovigen bijeen voor het *Preces Publicae Tempore Mortalitatatis et Pestis*, oftewel openbare gebeden in tijd van sterfte en pest.

Na al het voorgaande zal de tekst u aanspreken; de vertaling luidt als volgt:

"Op St. Marcus en de Kruisdagen en in de gebeden der Litaniën zegge men tweemaal: - van pest en honger, verlos ons Heer - , en verder: - dat Gij ons moogt bevrijden van de gesel der pest, etc.- Op het einde der litanie zegt men: - Onze vader etc., en leid ons niet in bekoring, etc.

Psalm 6:

Jahweh, straf mij niet in Uw toorn
en tuchtig mij niet in Uw gramschap
ontferm U, Jahweh, want ik verkwijn
Schenk mij genezing, o Jahweh
want mijn beenderen rillen
mijn ziel is hevig ontsteld.
Jahweh, hoe lang nog;
Jahweh, houd op!
Spaar mijn leven,
en kom mij te hulp om Uw goedheid.
Want in de dood denkt niemand aan U;
Wie prijst U nog in het dodenrijk?
Ik ben afgetobd
door mijn kreunen;
Nacht aan nacht besproei ik mijn sponde,
bevochtig ik mijn kussen met tranen;
Mijn oog is dof van verdriet
mat, van al die mij kwellen.
Booswicht, weg van mij allen!
Want Jahweh heeft mijn schreien gehoord,
Jahweh heeft naar mijn smeken geluisterd,
Jahweh verhoort mijn gebed.

Veel tijd heeft hij echter niet, want hij is gebonden aan zijn werk te 's-Hertogenbosch. De dorpsbesturen wordt daarom geadviseerd zich schriftelijk tot de hoge regeringspersonen in 's-Hertogenbosch te wenden.

1770

In dit jaar heerst te Tilburg de "Roode Loop".

1779

In Tilburg en Goirle wordt men weer geplaagd met Roode Loop, en Gal- of Rotkoortsen. Dr. Heshusius en Dr. de Lauwer die te Tilburg met deze ziekten de strijd aanbonden, constateerden dat de Roode Loop en de Rotkoortsen het meest voorkwamen onder de behoeftige en arme mensen, die "uyt vreesse der onkosten de ziekte lieten inwortelen en niet dan in den uysterste nood den doctor lieten bij haar koomen".

Achteraf bleek dat de ziekte niet zo kwaadaardig was als men zich aanvankelijk had voorgesteld. Dr. Heshusius en Dr. de Lauwer bedwongen de Roode Loop en uit rapporten door de beide doktoren uitgebracht blijkt, dat er 61 gevallen van Roode Loop zijn geweest waarvan 15 met dodelijke afloop. (42)

1781

Roode Loop te Loon op Zand waarbij door de plaatselijke overheid wordt verordonneerd dat geen witte kool, okkernoten of hazelnoten mogen worden verkocht. (43)

1783

Besmettelijke ziekte te Alphen. (44)

1794-1796

Roode Loop te Tilburg en Goirle waarbij te Goirle een-tiende van de bevolking sterft. (45)

Dit is dan het trieste, eentonige, troosteloze verhaal van de "Pest en quade Siecktens" hoofdzakelijk uit midden-Brabant tot aan de jaren 1800.

U kunt zich voorstellen dat de bevolking door een

Al mijn vijanden zullen worden beschaamd en hevig ontstellen,
plotseling vluchten met schande bedekt.
Eer aan de Vader en de Zoon,
Heer handel met ons niet volgens onze zonden,
en vergeld ons niet volgens onze ongerechtigheden.
Help ons Heer, ons heil
en bevrijd ons ter ere van de glorie van Uw naam,
Heer wees onze oude ongerechtigheden niet indachtig,
Moge Uw overgrote barmhartigheid ons voorkomen, want
wij zijn zeer arm geworden.
Bid voor ons dus H. Sebastianus,
opdat wij de beloften van Christus waardig worden.
Heer verhoor ons gebed
en mijn roepen komen tot U.
De Heer zij met U
en met Uw geest.
Laat ons bidden,
verhoor ons God van ons heil en verlos, door de
voorspraak van de zalige en roemrijke Moeder Gods
Maria en van Uw zalige martelaar Sebastianus, Uw volk
van de verschrikkingen van Uw toorn en laat ons veilig
zijn door de overvloed van Uw barmhartigheid.

Gebed:

Heer, zie genadig neer op onze smekingen en genees
de kwalen van onze zielen en lichamen, opdat wij na
vergiffenis ontvangen te hebben, ons altijd mogen
verblijden in uw zegen.

Gebed:

Heer, wij smeken u, geef ons een gelukkige uitslag
op ons godvruchtig gebed, en neem genadig weg pest
en sterfte; opdat de harten der sterfelingen weten dat
in uw toorn deze slagen te voorschijn komen en in Uw
medelijden deze ook wijken,
door onze Heer.

Ook in het primitieve volksgebed vindt men nog sporen
terug die de hulp van boven afsmeaken voor vrijwaring
tegen de pest.

Ik ken nog een oud avondgebedje, dat ik als knaap iedere avond moest midden. In het Tilburgse dialect luidt het als volgt:

"Daank oe Lieve Heerke
daank oe Lieve Vrouwke
daank oe Engeltjes zoet
die ons Keesje bewaren moet
vur waoter en vuur
vur unne kranke natuur
en den haastigen dood, amen."

Het laatste "haastigen dood", kan de betekenis hebben van plotselinge, onvoorziene dood, maar hoogst waarschijnlijk slaat het hier terug op de oude benaming voor de pest in deze streken.

Slot.

-
40. Mr. J.H. van Heurn, deel III blz. 444.
  41. Rooms Leven Tilburg, 16 april 1955.
  42. Gemeente Archief Tilburg, Visvliet 128, 23 febr. 1779
  43. Rooms Leven Tilburg, 16 april 1955.
  44. Alphen, handschrift Dr. Erens, deel III.
  45. H.W. Janson, bijdrage tot de geschiedenis van Goirle, blz. 33, GAT Tilburg, Visvliet 129 - 1794.

TUSSEN « LEY EN DIE GEMEYNACKEREN »

HOE DE BELASTINGEN TOT EEN GIJZELING EN TOT DIEFSTAL
VAN HET GILDEZILVER LEIDDE.

Als men weet, dat het Gilde van St. Joris in 1569 is bevestigd en voor die tijd - God weet hoe lang - al bestond en je bekijkt het Juweel van het gilde, dan valt je beslist op, dat het geen ouder zilver bevat dan van 1610. De oplossing van het raadsel is niet zo moeilijk, want in 1588 is het gildezilver ondanks dat het wegens de roerige tijden in veiligheid was gebracht, gestolen. Die ontvreemding stond in verband met een achterstand van oorlogslasten, de zogenaamde "contributies", die opgelegd waren door het Staatsleger waarvan het hoofdkwartier gevestigd was in Geertruidenberg. Het gildezilver was op een geheime plaats in de kerk verborgen en alleen de pastoor wist waar het zich bevond.

Nu waren die belastingen niet mis, behalve de bede en de Langstraatse tax waren daar toen het Staatsleger de Meierij doorkruiste, ook nog de contributies bijgekomen en verder werd er sinds 1575 belasting geheven van de tienden of een extra belasting op gebouwen, meubels en goederen, een haardgeld en een brandschat over de huizen. Ze konden er dus vroeger ook al wat van!

Voor de financiële kant van de dorpsuishouding zorgde de borgemeester en daartoe behoorde ook het innen van de belastingen en hij werd daarbij geholpen door de zettters en collecteurs. In 1588 was in Goirle